

Vikingschip van straatbaksteen

HARMONIE IN BUITENRUIMTE DOOR INTEGRALE AANPAK

Henry Meijdam, voorzitter VROM-raad,
deelt zijn visie over ruimtelijke ordening

CONTOUR

STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
DECEMBER 2010

#24

INHOUDSOPGAVE

4 / 7
Henry Meijdam, voorzitter van de VROM-raad, deelt zijn visie op de ruimtelijke inrichting van Nederland. En bepleit: "Laat de gebruiker aan het woord."

8 / 11
Een modern ontwerp herinnert aan oude tijden: straatbakstenen en Chinese natuursteen vormen de contouren van een Vikingschip. Een bakken van rust in het centrum van Oost-Souburg.

12 / 13
Drempels zijn soms een doorn in het oog van de automobilist. Maar ze garanderen wel de veiligheid van andere weggebruikers. En ze zien er soms heel fraai uit!

14
De Dag van de Openbare Ruimte 2010 is een druk bezocht evenement. Ook de Stichting Promotie Straatbaksteen is aanwezig, met drie interessante lezingen.

15
Adieu, stratenmakersdecolleté! Sander Dekker, wethouder Financiën en Stadsbeheer in Den Haag overpeinst de vooruitgang van het machinaal bestraten.

16 / 21
Straatbaksteen vergroot de harmonie in ontwerpen en zorgt voor eenheid in de inrichting. Contour beschrijft drie fraaie voorbeelden van integraal ontwerp, in Lichtenvoorde, Oss en Geldrop.

22 / 23
De Botanische Tuin in Kerkrade wordt uitgelicht in Stenen & Groen. De sfeer van de jaren '20 en '30, de gloriejaren van de Limburgse mijnbouw, versterkt door straatbakstenen.

24 / 27
Drie opinielidder en experts geven hun mening over de stelling: 'Vormt de economische crisis een kans of een bedreiging voor investeringen in de kwaliteit van de buitenruimte?'

28 / 31
Brielle en Loo kiezen in Nieuwbouwwijken voor een goede aansluiting op de omgeving. De een kiest voor een historisch tintje, de ander voor rustiek en landelijk.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Coverfoto: Geldrop, Heuvelplein

Redactie
Dick Tommel (hoofdredacteur),
Tanja Bongers, Ewald van Hal,
Ton Keijsers, Michiel Nieuwenhuys,
Christa Hendrix, Sander Videler,
Armand ten Voorde en Erik Zijlstra

Raad van Advies
Peter van Beek (Voorzitter van het OBN-sectie-bestuur werkgevers), Margot van Niele (directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling), Willem van der Made (directeur Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch) en Jan Stigter (stedenbouwkundige Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen
Postbus 155, 6880 AD Velp
T 026 - 3845641, F 026 - 3845631
E info@straatbaksteen.nl
I www.straatbaksteen.nl

Bladmanagement
Van Zandbeek communicatie & creatie,
Christa Hendrix en Fred Wijers

Vormgeving
Van Zandbeek communicatie & creatie,
Frits Roothans

Teksten
Guus van Rijswijk, Jitse Talsma, Sander Videler,
Armand ten Voorde en Eric Weijers

Fotografie
Picture Productions, Vincent Boon (p. 5 en 6),
Gemeente Vlissingen (p. 9), Gemeente Den Haag
(p. 15), CRH Clay Solutions (p. 17, 30 en 31),
Gemeente Amsterdam (p. 25)

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan met bronvermelding.

VELE VERSIES VAN NEDERLAND

De openbare ruimte is niet louter fysiek. Ze fungeert ook als platform voor maatschappelijke vraagstukken. Zo bezien is de openbare ruimte een fysieke én een mentale ruimte. De mentaliteit van een samenleving drukt zich hierin uit. Nu is de Nederlandse samenleving altijd al heel divers geweest. En dat zie je ook terug in de grote verscheidenheid aan openbare ruimtes die ons land kenmerkt. Zoals er wezenlijke verschillen zijn tussen de Fries en de Limburger en het marktplein van Dokkum wezenlijk verschilt van dat van Vaals, om maar eens een voorbeeld te noemen.

Nederland heeft altijd goed om weten te gaan met verscheidenheid. Maar, zoals we allemaal wel op een of andere manier ervaren, lijkt de Nederlandse samenleving momenteel zoekende. Uitdagende onderwerpen als immigratie en integratie stellen ons voor moeilijke kwesties. Het huidige publieke en politieke debat spitst zich toe op het maken van keuzes als oplossing. Zo zou een 'nieuwe' Nederlander kleur moeten bekennen en de consequenties van die keuze moeten aanvaarden: is hij een 'echte' Nederlander of toch vooral een buitenlander? Dit debat gaat volledig voorbij aan het historische feit dat 'de Nederlander' niet bestaat. Er is mijn inziens maar een keuze werkelijk relevant: bewust kiezen voor de schoonheid van verscheidenheid.

Bevolkingsgroepen geven een wijk kleur. Deze kleurt op haar beurt de inrichting van de buitenruimte. Hierin worden diverse elementen – Nederlands en buitenlands – feilloos met elkaar gecombineerd. Een Hollandse klinker als vloer voor een bank in strak Italiaans design? Het kan. Buitenlandse architecten denken mee over het ontwerp van onze buitenruimten en Nederlandse ontwerpers gaan steeds vaker aan de slag in het buitenland. Zo zien we op straat iets gebeuren wat binnen de politiek zijn beslag nog niet heeft gekregen: de traditie van 'eenheid in verscheidenheid'. De straat bewijst dat we niet bang hoeven te zijn voor nieuwe invloeden. Wel moeten we heldere keuzes maken, ook in de openbare ruimte. Het combineren van stijlen en materialen is geen keuze voor een 'ratjetoe', maar een keuze voor een evenwichtig straatbeeld waarin verschillende stijlen en culturen met elkaar samenwerken.

Wees niet bang voor verscheidenheid, maar ga samen op zoek naar het mooie in alles. Ik wil u uitnodigen om met dit in uw achterhoofd deze Contour door te nemen. Slechts één keuze hebben wij voor u al gemaakt. Telkens weer laten wij de enorme verscheidenheid in toepassingen van straatbaksteen zien. Mooi toch?

Dr. D.K.J. Tommel
Voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

HENRY MEIJDAM, VOORZITTER VROM-RAAD, OVER RUIMTELIJKE INRICHTING:

“Laat de gebruiker meer aan het woord”

“Ruimtelijke ordening is in Nederland vooral een gezelschapsspel voor deskundigen. Mijn ambitie is om de rol van de gebruiker meer aan bod te laten komen. De studeerkamer is een prima plek om na te denken over mooie concepten, maar de ontmoeting tussen studeerkamer en bewoners/gebruikers, dat is de plek waar keuzes moeten worden gemaakt.” Aldus Henry Meijdam, voorzitter van de VROM-raad. Een persoonlijke mening over ruimtelijke inrichting, betrokkenheid, duurzaamheid en kwaliteit.

Meijdam is een druk bezet man en op vele terreinen actief. Dit interview vindt bijvoorbeeld plaats in Heerhugowaard, op het kantoor van ESPEQ Opleidingsbedrijven. Slechts één van een paar bedrijven waarvan Meijdam directeur is. Dan is er ook nog het voorzitterschap van de VROM-raad en een aantal commissariaten en bestuursfuncties. De openbare ruimte en de inrichting daarvan zijn echter wel terugkerende thema's in zijn nog immer groeiende portfolio. Een toevallige samenloop van omstandigheden leidde tot deze belangstelling en betrokkenheid. “Ik was al heel jong zeer politiek geïnspireerd. Vanaf mijn vijftiende ben ik daar actief mee bezig, aanvankelijk met een sociaal-economische interesse. Via het raadslidmaatschap van de gemeente Huizen en nog wat andere politieke functies werd ik in 1998 gedeputeerde van de Provinciale Staten van Noord-Holland. Daar kreeg ik

de portefeuille ruimtelijke ordening in mijn schoot geworpen. Toen heeft het me gepakt, en niet meer losgelaten.”

WERELDVERBETERAAR

Groot geworden in de politieke keuken dus. Meijdam erkent dat er wel een beetje een wereldverbeteraar in hem schuilt. “Waarom gaat iemand de politiek in? Om te zorgen dat de wereld een beetje beter af is wanneer je eruit stapt, dan toen je erin stapte. Kijk naar ESPEQ, daar wordt het echt in de praktijk gebracht. Mensen aan de zijlijn, zoals schoolverlaters, leren hier een vak en nemen uiteindelijk met een opgeheven hoofd deel aan de maatschappij. Respect voor het ambacht is verminderd, maar we moeten niet vergeten dat vakmensen het cement zijn van onze samenleving.” Het lijkt zo maar een zijstap, maar deze positieve grondhouding gaat ook op voor Meijdams visie op de openbare ruimte: de mens centraal, duurzaam en kwaliteit zijn thema's die regelmatig terugkeren.

BEHOEFTE VAN GEBRUIKERS

“Opvattingen over de openbare ruimte zijn vaak heel erg ideologisch geïnspireerd”, gaat Meijdam verder. “Dat is goed, maar je moet die opvattingen wel toetsen aan de behoeftes van de gebruiker. Niet achteraf, via inspraakrondes op een ontwerp, maar juist vooraf. Dat kan bijvoorbeeld door meer statistisch onderzoek naar waar mensen zich prettig bij voelen. De uitkomsten daarvan moeten worden opgenomen in het denken >

VROM-RAAD

De VROM-raad adviseert regering en parlement over de hoofdlijnen van beleid aangaande de duurzame kwaliteit van de leefomgeving en over andere onderdelen van het rijksbeleid, die relevant zijn voor de hoofdlijnen van het beleid op het gebied van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer.

Meer informatie: www.vromraad.nl

“Ruimtelijke ordening heeft me gepakt en niet meer losgelaten”

over en de invulling van de openbare ruimte. Dat gebeurt nu nog niet structureel en systematisch.”

STAD VS. LANDSCHAP?

“Wat je ziet is dat de studeerkamer en de gebruiker een behoefte delen aan hoge ruimtelijke kwaliteit. De interpretatie daarvan verschilt echter wezenlijk. We zijn in Nederland heel erg gewend

Duurzaamheid is daarbij een belangrijke leidraad. Aansluitend bij bovenstaand verhaal over stad en platteland verscheen in april van dit jaar het rapport ‘Duurzame verstedelijking’. De raad constateert daarin dat Nederland wereldwijd gezien achterblijft op het gebied van duurzame ontwikkeling bij de ruimtelijke planning van steden. Het ontbreekt vooral aan inspirerende voorbeelden over de manier waarop stad en land op elkaar worden

“Doe meer onderzoek naar waar mensen zich prettig bij voelen”

aan denken in zuinig ruimtegebruik. Stedelijk bouwen en wonen is de norm en je ziet dan ook een verdichting van steden. Daar heb ik niets op tegen, maar het kan ook anders. Want veel mensen willen nu eenmaal ook in een groene omgeving wonen. En stedelijke verdichting kost soms heel erg veel door allerlei problemen waar je in een beperkte ruimte met meerdere functionaliteiten tegenaan loopt. De vraag is hoe je woningbouw nu zo kunt vormgeven dat het zowel aantrekkelijk als betaalbaar is. Mijn opvatting over ruimtelijke kwaliteit is dat bebouwing geen vijand van het landschap is. Ze zijn juist partners, kunnen elkaar versterken. De economische situatie dwingt ons de betaalbaarheid van ruimtelijke inrichting in de gaten te houden. Je kunt er voor kiezen in te boeten op de kwaliteit van de gebouwen of in te boeten op de keuze van de locaties. Ik pleit er daarbij niet voor om als een wilde te bouwen in het groene landschap. Het gaat om het maken van keuzes. Niemand is de baas en niemand mag een verliezer zijn. We moeten de belangen van elke stakeholder inventariseren en die zo proberen te verbinden dat iedereen zo veel mogelijk van zijn wensen verwezenlijkt ziet en toch ook een kleine veer moet laten. Op die manier creëer je een kwalitatief goede ruimtelijke inrichting waarin toekomst-, gebruiks- en esthetische waarde zoveel mogelijk verenigd zijn.”

DUURZAME VERSTEDELIJING...

Dit idee van een betere afstemming van belangen staat ook beschreven in twee recente rapporten van de VROM-raad.

afgestemd. Met verrommeling van de overgangsgebieden als gevolg. Om dat tegen te gaan, moeten ecologische, economische en sociaal-culturele belangen op regionale schaal met elkaar verbonden worden, waardoor er slimmere combinaties van wonen, werken en recreëren ontstaan.

...EN EEN DUURZAME SAMENLEVING

In het rapport ‘Maak ruimte voor vernieuwing, investeren en besparen in het fysieke domein’ neemt de VROM-raad samen met de Raad voor het Landelijk Gebied en de Raad voor Verkeer en Waterstaat een voorschot op de komende bezuinigingen. Verduurzaming van de samenleving kan heel goed samengaan met bezuinigingen. Maar bezuinigen alleen is niet het antwoord op de crisis. Een goede toekomstvisie en enkele hervormingen zijn nodig voor behoud en versterking van onze welvaart. Burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties moeten zich dan wel gezamenlijk achter deze hervormingen scharen en de overheid moet daarbij aanhaken. De raden analyseren vervolgens mogelijke besparingen door hervormingen op de woningmarkt, bereikbaarheid, energie en de kwaliteit van de leefomgeving. Hoe denkt Meijdam over deze thema’s?

VAN KOSTENPOST NAAR KOSTENDRAGER

“Duurzaamheid is in Nederland een item vanaf de jaren ’70, vanaf de oliecrisis. Toen merkten we voor eerst de gevolgen van onze welvaartsgroei op de omgeving. Bij grote groepen is dat

idee echter heel lang niet volwassen geworden. Men zag het als iets van geitenwollensokkentypes. Maar de laatste jaren is het duurzaamheidsdenken langzaam vertaald in ‘zorgen voor een volgende generatie’. Dat idee spreekt aan en wordt breder gedragen. Duurzaamheid heeft zich daarnaast ontwikkeld van kostenpost tot mogelijke kostendrager. Het kan leiden tot economisch verhandelbare producten en diensten. Zo sla je twee vliegen in een klap. Denk bijvoorbeeld aan energieopleverende huizen. Of aan ecotoerisme, waarin landschap en menselijk gebruik daarvan een duurzaam arrangement zijn aangegaan. Ruimtelijke inrichting zou de ambitie moeten hebben om op duurzame wijze gebruik te maken van land en materiaal (zie kader Duurzaamheid, red.). Ik ben dus een grote adept van duurzaamheid, maar niet in een tempo of met een ambitie die Nederland uit de pas doet lopen met de rest van de wereld. Wat de link met de crisis betreft: dat is vaak bij uitstek een periode waarin veel vernieuwing plaatsvindt. Alle vaste waarden staan ter discussie, er wordt gezocht naar andere oplossingen dan de traditionele. Betaalbaarheid en de bereidheid te betalen voor kwaliteit hangen daar wel nauw mee samen. Je moet zoeken naar waar de consument belangstelling voor heeft.”

“Ruimtelijke inrichting moet de ambitie hebben duurzaam met materialen om te gaan”

INSPIRERENDE DIVERSITEIT

De consument, de gebruiker, de mens centraal. Het is een terugkerend onderwerp van dit gesprek. Meijdam vat op het einde zijn ambitie voor de ruimtelijke inrichting van Nederland nog eens samen: functioneel, mooi, betaalbaar en volgens de behoeften van de gebruikers. “We moeten kritischer naar onze uitgangspunten kijken. Je mag bij ruimtelijke inrichting best ambities hebben, maar het moet geen dogmatische benadering zijn. Dat doet geen recht aan de realiteit. Let wel, er is geen kok voor alle monden. Maar je kunt wel zoveel mogelijk ruimte geven aan diverse wensen. Kijk ook naar onze huidige samenleving. Die diversiteit is niet eng, maar iets wat heel inspirerend kan werken. Ook voor de invulling van onze buitenruimte.” ■

DUURZAAMHEID

Straatbaksteen leent zich uitstekend voor de ambitie zuinig om te gaan met land en materiaal. Lees bijvoorbeeld het achtergrondartikel in Contour 22 over de onderzoeken van Royal Haskoning en Deltares naar respectievelijk de mate van hergebruik van de straatbaksteen (tenminste 125 jaar) en de duurzame winning van de vernieuwbare grondstof klei. Ook in deze Contour aandacht voor duurzaamheid, op pagina 14.

CURRICULUM VITAE

Henry Meijdam (1961), is ondermeer voorzitter van de VROM-raad. Zijn politieke carrière begon in de gemeente Huizen als gemeenteraadslid. Later werd hij fractievoorzitter en in de periode 1991-1998 was hij wethouder en locoburgemeester in Huizen. Van 1995 tot 1998 was Meijdam lid van de VVD-fractie van Provinciale Staten in Noord-Holland. Vanaf 1998 was hij gedeputeerde in deze provincie voor financiën, ruimtelijke ordening en milieu. In 2005 was hij enkele maanden burgemeester van Zaanstad. Sindsdien is hij actief in het bedrijfsleven, als directeur van opleidingsbedrijf ESPEQ, kennisnetwerk CURNET en bekleedt hij een aantal commissariaten en bestuursfuncties.

“Gebakken straatsteen doet recht aan het karakter van een historische plek”

ESTHETISCH

In de negende eeuw werd het Zeeuwse plaatsje Oost-Souburg bedreigd door invallen van Vikingen. Een Karolingische ringwalburg – een cirkelvormige aarden wal – diende de bewoners destijds te beschermen tegen hun belagers. Vandaag de dag worden inwoners van het nabij Vlissingen gelegen dorpje nog steeds herinnerd aan die tijd. Bezoekers van het Oranjeplein in het centrum worden verrast door een in het oog springend natuurstenen element in de vorm van een ellips: het Vikingschip.

Vikingschip geeft Oost-Souburg baken van rust

Van de historische plek in Oost-Souburg, waar ooit een heuse Karolingische burg stond, is slechts braakliggend terrein over. Toch kent het dorpje in de vorm van het nabijgelegen Oranjeplein nog een knipoog naar die roemruchte tijd, toen de ‘Zuidburg’ lokale inwoners een vluchtplaats moest bieden. Adviseur en projectleider van het Oranjeplein Gijs Bastiaanssen vertelt: “De Zuidburg herinnert bewoners aan de tijd dat Souburg is ontstaan, de late negende eeuw. Het Oranjeplein vormt van oudsher het dorps hart en kent zijn oorsprong in de dertiende eeuw.”

VEILIGE HAVEN

De naam Vikingschip – de volksnaam voor het stenen kunstwerk – was in eerste instantie bedoeld

voor een ander kunstobject, vertelt Bastiaanssen. “De oorspronkelijke ontwerper wilde een directere verwijzing maken naar het Vikingverleden van deze streek. Zijn bedoeling was om een Anton Pieck-achtige boeg van een schip op dit plein te plaatsen. Compleet met drakenkop en schildjes aan de zijkant.” Zover kwam het niet: als ontwerper van stedenbouwkundig bureau SAB Eindhoven volgde Bastiaanssen de oorspronkelijke ontwerper op, die met pensioen ging. Samen met beeldend kunstenaar Jeroen Hoogstraten en natuursteenbedrijf Rots Maatwerk koos hij voor een ander ontwerp. “Jeroen Hoogstraten stelde voor een rustplaats te maken in de vorm van een schip. Enerzijds een verwijzing naar het Vikingverleden, anderzijds moest het geborgenheid uitstralen: een veilige haven.”

BAKEN VAN RUST

“Het ontwerp is goed uit de verf gekomen”, meent Bastiaanssen. “We wilden op het Oranjeplein een baken van rust creëren. Het plein is een plek geworden waar men prettig kan verblijven maar waar ook van alles gebeurt. Het is mooi dat we dat hebben weten te bereiken, terwijl we ook dichtbij het oorspronkelijke ontwerp zijn gebleven. Zelfs de naam – Vikingschip – is overeind gebleven.” Niet toevallig overigens: het kunstwerk kenmerkt >

Maquette van het ontwerp van het Vikingschip.

Het Oranjeplein is een echt gebruikersplein geworden.

“Het plein beschouw ik als het sobere tapijt, waarop een bijzonder kunstobject kan schitteren”

zich door oplopende boegdelen, die specifiek zijn voor schepen van de Vikingen. Opvallend aan het bouwwerk zijn de zeer grote blokmaten: het zwaarste blok weegt meer dan 8.000 kilo. Een steenhouwer in China maakte de blokken op maat, waarna de loodzware delen per schip naar Nederland werden vervoerd.

SOBERE AANBLIK

De reacties op de invulling van het Oranjeplein zijn overwegend positief. “We hebben er naar gestreefd om er een gebruikersplein van te maken. Dan bedoel ik dat er een marktkraam kan staan, maar ook dat er allerlei activiteiten kunnen plaatsvinden

deelnemers voelen op een natuurlijke manier – dus zonder al te veel bordes en tekens – aan hoe de verkeerssituatie rond het kunstobject is. Ik heb de indruk dat men daar aardig aan gewend is geraakt.”

MYSTIEKE UITSTRALING

De sobere inrichting dient ook nog een artistiek doel. Bastiaanssen: “De aandacht gaat uit naar het kunstobject en dat hoeft niet te concurreren met de overige inrichting. Het plein beschouw ik als het sobere tapijt, waarop een bijzonder kunstobject kan schitteren. De belichting – van twee kanten staan er lichtspots op het Vikingschip – draagt bij aan dat

“De verwijzing naar een ruig verleden biedt geborgenheid en rust”

en dat voetgangers en fietsers er vrij over kunnen bewegen.” De straatbaksteen speelt nadrukkelijk een rol bij deze opzet. “Met de gebakken straatsteen wilden we recht doen aan het overwegend historische karakter van het plein. Het is duurzaam materiaal dat lange tijd dezelfde uitstraling blijft houden. De zwarte, antracieten gebakken straatsteen geeft het plein een sobere aanblik. Er ligt een loper van roodpaars genuanceerde straatbaksteen dwars door het Vikingschip, die de voornaamste looproute over het plein accentueert. Deze rode loper start in de buitenste rand van het plein, eveneens in roodpaars genuanceerde straatbaksteen en loopt door het schip heen.”

ATTENTIEVERHOOGEND

Die inrichting is niet toevallig. “We hebben het plein zo sober mogelijk proberen in te richten, maar geven de gebruiker toch een aantal subtiele aanwijzingen hoe ze zich over het plein kunnen bewegen.” Ook het schip zelf speelt daarbij een rol: “Het Vikingschip doet tevens dienst als attentieverhogende maatregel voor automobilisten. De omranding van het schip begeleidt de automobilist over het plein, net zoals de rode bakstenen loper dat met voetgangers doet.” In het begin was er weerstand tegen het gebrek aan duidelijke verkeersmaatregelen rond het plein, vertelt Bastiaanssen. “Wij hebben altijd vertrouwen gehad in deze opzet. Verkeers-

beeld. Dat geeft het plein iets extra’s, een mystieke uitstraling.” De spots van weerszijden zijn niet de enige lichtelementen op het plein: in de baksteenbestrating zit een band met kattenogen (wegdekreflectoren). “Die zijn bedoeld als waarschuwing voor verkeersdeelnemers, zodat ze niet tegen de granieten band aanrijden.”

NOSTALGISCH KARAKTER

Bastiaanssen is erg tevreden over het Oranjeplein. De keuze voor straatbaksteen heeft volgens hem nooit ter discussie gestaan. “We wilden gebruik maken van hoogwaardige materialen, dus we kwamen al gauw bij de straatbaksteen uit. Door gebruik te maken van dezelfde materialen als de omliggende straten en gebouwen, alleen in een andere vormgeving, sluit het centrale plein naadloos op de omgeving aan. Waar mogelijk hebben we bomen die er al stonden behouden. Het groen zorgt voor een vriendelijk geheel. De uitstraling van een ontwerp hangt vaak samen met de materialen en de manier waarop het is vormgegeven. Dat heeft bij dit ontwerp erg goed uitgepakt.”

Project Oranjeplein | Locatie Oost-Souburg | Opdrachtgever Gemeente Vliссingen | Ontwerp SAB Eindhoven | Product Dikformaat, roodpaars genuanceerd en zwart

ACHTERGROND

Bordjes, lijnen en strepen, paaltjes, drempels en wegversmalingen. Het zijn allemaal hobbels op de weg – soms letterlijk – om de snelheid van het verkeer te beperken. Maar soms zijn ze ook erg fraai. In deze Contour een korte achtergrond van snelheidsbeperkende maatregelen en aansprekende voorbeelden van verkeersremmers.

VERKEERSREMMENDE MAATREGELEN

Drempels: fraai verpakte verkeersveiligheid

Rijsnelheid is een belangrijk aspect van verkeersveiligheid. Er is een sterk verband tussen snelheid enerzijds en de kans op een ongeval en de ernst van het letsel anderzijds, blijkt uit onderzoek van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid. Alle redenen om snelheid goed te reguleren. In de eerste plaats gebeurt dat natuurlijk met snelheidslimieten, aangegeven op bordjes. Maar aanvullende maatregelen zijn vaak wenselijk om snelheidsduivels in toom te houden, of simpelweg om de veiligheid van andere weggebruikers (voetgangers, fietsers, spelende

kinderen) te garanderen. Een veel gebruikte extra maatregel is de drempel. Zoals hiernaast te zien, kan een drempel veel meer zijn dan zo maar een hobbel in de weg. Belettering en kleuren kunnen speciale aandacht vragen, bijvoorbeeld voor een school.

KLEURVAST EN DUURZAAM

Voor de uitvoering van drempels bestaan geen wettelijke eisen. Er zijn wel veelgebruikte richtlijnen van CROW. Die gaan uit van twee typen drempels: van 8 en 12 centimeter hoog. Afhankelijk van de passeersnelheid (30 of 50 km/u) gelden verschillende voorschriften voor de lengte van op- en afritten. De materiaalkeuze is vrij, maar zoals de voorbeelden laten zien, leent de straatbaksteen zich uitstekend voor de uitvoering van deze verkeersremmers. De kleurvaste gebakken straatstenen zijn een stuk duurzamer en daarmee ook op de lange termijn beter zichtbaar voor weggebruikers dan de zwart/wit geschilderde patronen die de op- en afritten van drempels markeren. De vraag naar trends in de aanleg en materiaalkeuze van drempels is volgens woordvoerder van Veilig Verkeer Nederland Michael van der Maas moeilijk te beantwoorden, maar: “We merken wel dat er in toenemende mate verzet ontstaat tegen drempels. Juist ook door bewoners zelf, die het remmen en weer optrekken van auto's als geluidsoverlast ervaren.” Het is dus niet snel goed te doen, als het om verkeersveiligheid gaat. Maar dat er wel degelijk fraai ogende maatregelen te nemen zijn, bewijzen de volgende projecten.

Nuenen, verschillende drempels, Boordseweg

Na een grondige renovatie van de Boordseweg in het voorjaar van 2007 is heel Nuenen-West een 30km-zone geworden. Hetzelfde geldt overigens sinds november 2009 voor Nuenen-Zuid. De overweging daarvoor is dat beide verzamelwijken voornamelijk verblijfswijken zijn met als hoofdbestemming wonen. Doorgaand verkeer heeft er dan ook niet zo veel te zoeken. Op meerdere plekken in de 30km-zones liggen vergelijkbare drempels, gekoppeld aan kruispunten, zoals die op de Boordseweg (zie foto hierboven).

Gerard Vrijhoeven van de afdeling Civiele Techniek van de gemeente Nuenen: “De drempels zijn vormgegeven in rode baksteen, met daarop een of meerdere grote cirkels in geel gebakken materiaal, met een zwarte buitenrand. Ze zijn nadrukkelijk bedoeld als aandachtspunt: Let op, je bent in een 30km-zone. De op- en afrit heeft overigens wel het standaard uiterlijk van een drempel in 30km-zone, zoals de CROW-richtlijn voorschrijft. Ze liggen op verschillende plekken in Nuenen, overal met hetzelfde uiterlijk voor een eenduidige uitstraling. De cirkels zien er mooi uit en door de kleurstelling hebben ze een hoge attentiewaarde. De keuze voor gebakken materiaal is esthetisch: bakstenen zijn vaak toch mooier en het geheel ziet er netjes verzorgd uit.”

Project Drempels met cirkels, Boordseweg | **Locatie** Nuenen | **Opdrachtgever** Gemeente Nuenen | **Ontwerp** Gemeente Nuenen | **Product** Vormbak dikformaat, okergeel

Noordwijkerhout, verschillende drempels, Mossenest II

Mossenest II is al eens eerder aan bod gekomen in Contour, toen als nieuwbouwwijk. De drempels die in de veelkleurige straten van de wijk liggen, sluiten prachtig aan bij het totaalontwerp. Maikel Haman, stedenbouwkundige bij Kokon Architectuur & Stedenbouw: “Voor Mossenest II is één inrichtingsplan gemaakt voor de hele wijk. Daarin zijn ook de uitgangspunten en gewenste uitstraling voor het maaiveldniveau opgenomen. Dat geldt dus ook voor de verkeersremmende en verkeersondersteunende maatregelen.”

“De verschillende drempels in de wijk zijn dan ook nadrukkelijk geen losstaande elementen. De entrees van de verschillende hofjes waaruit de wijk bestaat, zijn steeds gecombineerd met drempels of visuele verkeersmaatregelen en hebben dus een combinatie van functies. Die worden weergegeven door de verschillende kleuren die zijn gebruikt: antraciet, geel, oranje en mangaan. Antraciet staat voor parkeren, oranje is voor voetgangers, mangaan en geel zijn verblijfskleuren en voor de rijbaan wordt een mengsel van alle vier de kleuren gebruikt. Het levert een mooi geheel op, dat niet uitnodigt om hard te gaan rijden.”

Project Drempels, Mossenest II | **Locatie** Noordwijkerhout | **Opdrachtgever** Gemeente Noordwijkerhout, Synchron B.V., Heijmans Vastgoedontwikkeling, Ballast Nedam Ontwikkelingsmaatschappij B.V. | **Ontwerp** Kokon Architectuur & Stedenbouw B.V. | **Product** Strengpers waalformaat, rood, oranje, geel, zwart

ACHTERGROND

De Expo in Houten stond 13 en 14 oktober in het teken van de openbare ruimte. Nog groter en ruimer van opzet dan vorig jaar, bood de Dag van de Openbare Ruimte 2010 producten, kennis en netwerkmogelijkheden voor iedereen in het vakgebied. Ook de Stichting Promotie Straatbaksteen was aanwezig en verzorgde een aantal goed bezochte lezingen.

Dag van de Openbare Ruimte 2010

Vier enorme hallen en 315 leveranciers op het gebied van groen, openbare verlichting, straatmeubilair, speeltoestellen, bestrating, stedelijk waterbeheer, advies en ontwerp. Een divers publiek, van ambtenaren tot stratenmakers en studenten architectuur. De Dag, of liever Dagen, van de Openbare Ruimte waren een groot succes. In dat succes deelde ook een lezingreeks op dag 2, over een aantal actuele onderwerpen rondom bestrating en duurzame inrichting van de openbare ruimte.

GEZELLIGHEID

Jos van Eldonk, directeur van Soeters Van Eldonk Architecten, verzorgt de aftrap. Een volle zaal geniet zichtbaar van zijn verhaal over 'sfeer', in niet-architectentaal ook wel 'gezelligheid'. Wat maakt een stad nu gezellig, hoe creëer je sfeer in openbare ruimte? Van Eldonk trekt meerdere malen een vergelijking met

“Met gebakken straatstenen zijn vele sferen te creëren”

enkele fraaie oude binnensteden, zoals Parma, die vrijwel altijd als knus worden ervaren. De stad is idealiter een verzameling 'kamers', met smalle, gebogen straten, hofjes en pleinen, zodat bewoners en bezoekers van ruimte naar ruimte kunnen trekken. Voordeuren zijn ook belangrijk: ze geven een gevoel van sociale controle. En mensen zijn geneigd zich het stukje openbare ruimte voor hun deur toe te eigenen, er voor te zorgen. Functiemenging is een derde middel om levendigheid en gezelligheid te waarborgen: met een mengeling van winkels, horeca en woningen is er op ieder moment van de dag wel iets te beleven. Ten slotte draagt ook de materiaalkeuze bij aan de ervaring van de buitenruimte. Gebakken straatstenen geven warmte en door variatie in kleur, textuur, formaat en legpatroon zijn er vele sferen mee te creëren.

DUURZAAM INKOPEN

De volgende lezing is iets minder druk bezocht en dat is jammer. Want het onderwerp, duurzaamheid, heeft behoorlijke gevolgen voor iedereen die bezig is met de inrichting van de openbare ruimte. De grootste opdrachtgever in de sector is toch de overheid, en die laat zich bij de keuze, inkoop en aanleg van inrichtingsprojecten steeds meer leiden door duurzaamheids-criteria zoals vertaald in de inkoopdocumenten van Agentschap NL. Arie Mooiman, adviseur duurzaamheid en techniek bij de Stichting Verenigde Keramische Organisaties, licht deze criteria toe en wijst erop dat de straatbaksteen aan de meeste van deze criteria ruimschoots voldoet.

LANGE LEVENSDUUR

Jan Vroonhof, senior adviseur Klimaat, Energie en Duurzaamheid bij Royal Haskoning sluit aan bij het thema duurzaamheid met de resultaten van zijn onderzoek naar de mate van hergebruik en de levensduur van straatbaksteen. Dit onderzoek is uitgebreid aan bod gekomen in Contour 22 (pagina 12-14), maar kort samengevat wordt bijna 90 procent van de straatbakstenen hergebruikt en gaan ze gemiddeld 120 jaar mee. Tezamen met het gegeven dat klei, de grondstof voor de gebakken straatsteen, een natuurlijke en volledig vernieuwbare grondstof is, maakt dit de straatbaksteen tot een toonbeeld van duurzaamheid. Geen wonder dus dat, zo blijkt uit het onderzoek van Haskoning, het percentage gemeentelijke wegen bekleed met straatbakstenen toeneemt. Een lezing om in je oren te knopen! Machinaal bestraten tenslotte, het onderwerp van de derde en laatste lezing, trekt weer een volle zaal. Al met al een succesvolle dag voor de promotie van de veelzijdige straatbaksteen. ■

COLUMN

SANDER DEKKER

WETHOUDER FINANCIËN EN STADSBEHEER DEN HAAG

Vanuit mijn werkkamer aan het Spui zie ik dagelijks hoe het centrum van Den Haag een metamorfose ondergaat. De binnenstad is eind vorig jaar autoluw geworden. De openbare ruimte is nu het domein van voetgangers, fietsers en openbaar vervoer. De oude inrichting – met rijbanen van asfalt, fietspaden met rode klinkers en hoge stoepen – is in één klap achterhaald. En maakt dan ook plaats voor een klinkertapijt op één niveau; een werk dat je dagelijks ziet vorderen.

Ineens viel het me op dat ik geen stratenmakers zag. Waar waren die mannen gebleven, die op hun knieën, het befaamde stratenmakersdecolleté tonend, de stenen in verband legden? Ik realiseerde me dat zich in stilte een revolutie had voltrokken. Het vak van stratenmaker is in de afgelopen jaren grondig veranderd. Shovels halen de oude bestrating weg,

Adieu, stratenmakersdecolleté

de stenen worden in containers gestort en door machines gesorteerd en schoongeborsteld. Vervolgens worden ze machinaal in verband gelegd en op pallets geladen. Als een soort matjes, die ook weer machinaal worden gelegd.

Uiteraard gebeurt dit allemaal niet zonder stratenmakers. Maar die hoeven niet meer op de knieën. Er bestaat zelfs een machine die de bestrating uitrolt over het zandbed. Drie stratenmakers staan in een bakje en voeren gebakken klinkers aan de machine, die langzaam achteruit rijdt en het plaveisel neerlegt alsof het een deken is.

Zeker is dit een vooruitgang. In twee opzichten. Het is goed voor het milieu, want klinkers worden nog meer dan voorheen hergebruikt. En het is goed voor de mensen die het werk doen. Het vak van stratenmaker was lichamelijk zwaar. Onder druk van de Arbowetgeving is dat veranderd. Het zware zit hem nu vooral in de wis- en meetkunde en de kennis van materialen en veiligheid, die erbij komen kijken.

Uitkijkend over het Spui besef ik dat ik geen stratenmakers meer zie, omdat mijn beeld van stratenmaker niet meer klopt. Ze zijn niet meer te herkennen aan het stratenmakersdecolleté. Er is een wiskundeknobbel voor in de plaats gekomen. ■

STRAATBAKSTEEN VERGROOT HARMONIE IN ONTWERPEN

Eenheid in de inrichting

In een goed ontwerp is het geheel meer dan de som der delen. De verschillende onderdelen moeten elkaar versterken en een sprekende eenheid vormen. Voor projecten in de buitenruimte, met uiteenlopende elementen als meubilair, bestrating, beplanting en bebouwing, is dit een bijzonder uitdagende opgave. Zo bezien is elk geslaagd project, elk project met een eenheid in kleur, stijl en uitstraling, een klein wonder. Excellente ontwerpers slagen er steeds opnieuw in om alle delen tot een wonderschoon geheel te maken. Keramisch materiaal blijkt een bijna onmisbare factor voor deze eenheid in de inrichting. Straatbakstenen vormen de verbinding tussen praktisch en esthetisch, tussen meubilair en groen, tussen modern en klassiek. Ze zorgen voor eenheid in de inrichting. Contour beschrijft drie van deze kleine wonderen, in Lichtenvoorde, Oss en Geldrop.

Integraal herontwerp in Lichtenvoorde

Rust, intimiteit en eenheid. In Lichtenvoorde is de afgelopen jaren het volledige centrum vernieuwd. Samen met de bewoners en de ondernemers creëerde de gemeente een dorpskern die in de volksmond nu al 'de huiskamer van Lichtenvoorde' heet. Dankzij duurzame materialen, een tijdloos ontwerp en een integrale aanpak is het nu goed toeven in dit rustige plaatsje in het oosten van Gelderland.

Eind jaren '90 bleek de riolering en bekabeling in het centrum van Lichtenvoorde aan vervanging toe. Alle straten moesten open. Het was een uitgelezen kans om het centrum in zijn geheel aan te pakken, van meubilair tot straatoppervlak. En omdat een

oud ziekenhuisterrein van 10.000 m² vrijkwam, is zelfs het stratenplan aangepast. Al met al nam Lichtenvoorde het hele centrum op de schop.

KARAKTERISTIEKE KERN

Al het werk is ondertussen gedaan. Het centrum is een prettige buitenruimte geworden. Dit resultaat is mede te danken aan de bewoners zelf. Zij kregen veel inspraak in het ontwerp, omdat de gemeente beseftte dat het centrum moest passen bij de inborst van Lichtenvoorde. Dit dorp, met een lange historie van industrie en harde arbeid, heeft nu een kern die rust en intimiteit uitstraalt. Alle verschillende elementen, zonder tierlantijntjes, passen bij elkaar. Van vuilnisbak tot lantaarnpaal. Samen met de rode en diep donkerbruine straatbakstenen geeft het tijdloze meubilair het centrum een huiselijke *feel*. Ondanks een volledig verlegd stratenplan, verplaatste winkels, vierhonderd extra parkeerplaatsen en een heel nieuw evenementen- en horecaplein, dat nu dé ontmoetingsplek van Lichtenvoorde is.

HUISKAMERGEVOEL

De bewoners kozen zelf de diepe, donkerbruine tint van de gebruikte straatbaksteen. Die komt terug in het hele centrum en sluit prachtig aan bij de bestaande bebouwing. Dat de specifieke kleurnuance van de baksteen speciaal voor het project is gefabriceerd, draagt bij aan het op maat gemaakte gevoel van de dorpskern. Ook de markt is bestraat met dit materiaal, in combinatie met natuursteen. Dit plein is gloednieuw, maar heeft nu al de naam 'de huiskamer' van het dorp te zijn. Een toegankelijke ontmoetingsplek, mede dankzij de ruimte voor de fietsende bezoekers.

PASSENDE MEUBELS

Net als de stenen kozen omwonenden ook zelf het meubilair en de verlichting, zoals de tijdloze zitbanken. Deze zijn van Nederlandse makelij. Her en der verspreid zijn nu bijpassende zitelementen te vinden, die de producent speciaal ontwierp voor dit project. Opnieuw een voorbeeld van de manier waarop de jonge omgeving naadloos op maat gemaakt is voor Lichtenvoorde. >

“De dorpskern straalt rust, intimiteit en eenheid uit”

Project Centrumplan Lichtenvoorde | Locatie Lichtenvoorde | Odrachtgever Gemeente Oost Gelre | Ontwerp Dennis te Nijenhuis, Anacon-Infra Borculo | Product LF, rood en zwart/bruin

Levendige harmonie in Oss

Een uitzicht met reuring, zonder dat het te druk wordt. Een fleurige binnentuin die ook ruimte geeft aan parkerende bezoekers. Het zorgcentrum 'Katwijk' in Oss kreeg een nieuwbouwvleugel. De nieuwe, bijpassende 'parkeertuin' die ontstond, stelt de belangrijkste gebruikers centraal: de bewoners van het zorgcentrum. In esthetisch én in praktisch opzicht, dankzij het harmonieuze ontwerp en de slimme materiaalkeuzes.

Door de aanbouw van een nieuwe vleugel van het zorgcentrum 'Katwijk' ontstond een grote binnentuin. Hierdoor rijden auto's nu rondom de tuin en parkeren ze onder begroeide pergola's.

Een langgerekt tuindeel in het midden benadrukt de lengteas van de ruimte en biedt plaats aan de volledig vlakke paden, gerieflijke bankjes en verlichtingselementen. Het paviljoen op de middenas maakt het geheel af. Alles is ingericht met het oog op gebruikers die wat minder ter been zijn.

BEWEGING EN BEGROEIING

Veel bewoners bezien de binnentuin van bovenaf. Binnenrijdende en vertrekkende auto's van bezoekers en leveranciers zorgen voor leven in de brouwerij. Die mochten voor de bewoners dus zichtbaar blijven. Een stilstaande verzameling blik is echter

erg onaantrekkelijk. Daarom onttrekken met platanen en clematis begroeide pergola's de parkeerplaatsen aan het zicht. De beplanting, zo gekozen dat er in alle seizoenen groen en kleur is, biedt een rustig uitzicht. De harmonie in het ontwerp is ook te danken aan een eenduidige kleurinrichting. Alle elementen, van de bestrating tot het meubilair, liggen dicht tegen de originele tinten van het gebouw aan.

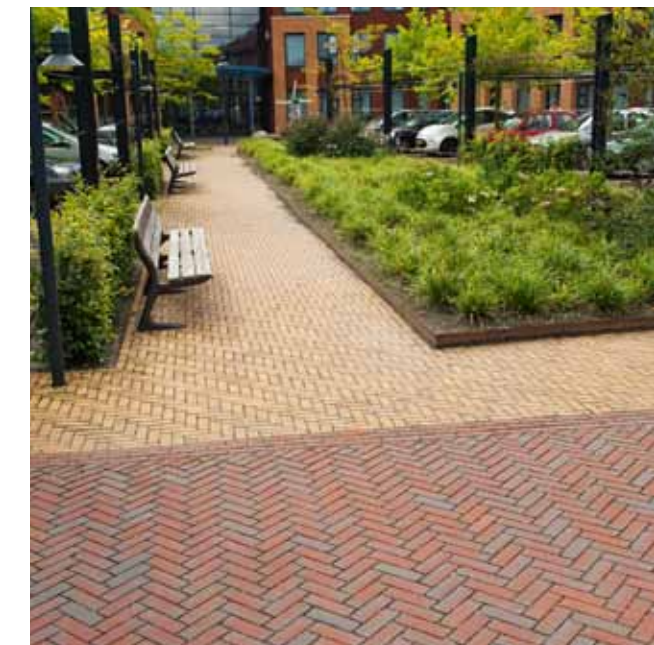
PRAKTISCHE BESTRATING

De tuin is ontworpen voor bewoners met een verminderde mobiliteit. Daarom mogen er geen obstakels zijn, zoals trappetjes

of stoepranden. De keuze voor keramisch materiaal maakte dit mogelijk. Verschillende kleuren bakstenen onderscheiden het rijoppervlak van de parkeerplaatsen en de wandelpaden. Zo kan alle bestrating op hetzelfde niveau liggen. Prettig voor de bewoners is dat de gekozen steen, een waterpasserende straatbaksteen, zorgt voor een vrijwel volledig vlakke bestrating. Deze steensoort voert water direct af naar de ondergrond zonder dat het naar een goot geleid hoeft te worden. Bovendien creëert het ook een bijzonder ruimtelijk effect, alsof de tuin een groot plein is: praktisch én mooi.

“Eenduidige kleuren
van stenen
en meubilair zorgen
voor harmonie”

PASSENDE ELEMENTEN

Het midden van de tuin bevat banken, lantaarnpalen en vuilnisbakken. Ook deze elementen hebben dezelfde kleursoorten als de rest van de omgeving. Bij de aanschaf is verder goed gelet op het gebruiksgemak. Ook het ontwerp van de meubels is gekozen met het oog op de oudere gebruikers. Die voelen zich niet thuis in een hypermoderne omgeving. De gekozen elementen passen daarom bij de gebruikers en dragen bij aan de sfeer van de tuin. Rustig, zonder levenloos te worden. ➤

Project Zorgcentrum Katwijk | **Locatie** Oss | **Opdrachtgever** Zorggoed Brabant | **Ontwerp** Esther Kruit, BuroKruit – tuin en landschapsarchitectuur | **Product** Dikformaat, waterpasserend, roodbruin genuanceerd, paarsbruin genuanceerd, okergeel genuanceerd

Samenhang in de variatie van Geldrop

Een met gras begroeid, druk verkeersknooppunt omvormen tot een sfeervol horecaplein, met terrassen in plaats van uitlaatgassen. In Geldrop is het gelukt, met een ruimte die dé ontmoetingsplek van het dorp is geworden. Het Heuvelplein vormt de hoge standaard voor de rest van het centrum, dat de komende jaren ook onder handen wordt genomen.

Het centrum van Geldrop, een plaats in de buurt van Eindhoven, wordt de komende jaren opnieuw ingericht. Het Heuvelplein is de eerste, geslaagde stap. Voorheen was dit driehoekige plein aan alle kanten omringd door verkeerswegen. De met gras begroeide heuvel in het midden van het plein had eigenlijk geen functie en de stenen randen werden telkens kapot gereden. Zonde van het plein, de monumentale panden, de moderne bibliotheek en de horecagelegenheden die het plein omringen.

OPEN RUIMTE

Aan die situatie is het nodige gedaan. Doorgaand verkeer passeert niet meer. Dat maakt het plein aan één zijde volledig verkeersvrij. Vervolgens is het hele plein bestraat met het laagste punt van het

plein in het midden. Deze holle vorm is veel ruimtelijker dan de bolvormige heuvel. Op het plein zelf zijn verder geen vaste elementen. Grote keien weerhouden het verkeer over het plein te rijden. Jonge designers, afgestudeerd aan de Design Academy Eindhoven, ontwerpen op dit moment passende objecten ter vervanging van deze keien. Die objecten moeten te verplaatsen zijn bij grote evenementen. Dan kan, net als nu mogelijk is, het hele plein worden leeggeruimd. Dat is namelijk een groot voordeel van de nieuwe inrichting. Er is alle ruimte voor culturele en muzikale evenementen.

VARIATIE

Keramisch materiaal was voor de ontwerpers een logische keuze. De gekozen straatbakstenen sluiten buitengewoon goed aan bij de aangelegene monumentale panden. Bovendien ziet het bestratingmateriaal er in elke weersomstandigheid weer anders uit. Samen met de mix van kleuren die is gelegd, geeft dit het plein elke dag weer een andere uitstraling. Acht bomen in cortenstalen boomroosters scheiden de open ruimte van de weg. Deze acht Gleditsia's zorgen voor een passend sfeerbeeld in ieder seizoen. Creatief lichtgebruik versterkt de variatie. LED-schijnwerpers beschijnen de monumentale panden met een neutrale lichtkleur en lichten de moderne bibliotheek juist uit in rood, groen en blauw. Bezoekers zien telkens weer een andere kant van het Heuvelplein.

ONTMOETINGSPLEK IN EENHEID

De nieuwe inrichting trekt steeds meer bezoekers en bewoners naar het Heuvelplein. Ondanks de verschillende licht- en steenkleuren en de verschillende terrassen verrommelt het geheel niet. Al het meubilair, van bomen tot vuilnisbakken, past namelijk binnen dezelfde kleurstelling. Ook het buitenmeubilair van de restaurants en cafés is hier op afgestemd, in dezelfde kleursorten en zonder opvallende reclame-uitingen. Zo blijft het geheel, met alle variatie, een eenheid vol afwisseling. ■

“Nieuwe inrichting trekt bezoekers en bewoners”

VOOR IEDEREEN

De Kerkraadse botanische tuin richt zich op een breed publiek, van fervente floraliefhebbers tot mensen op zoek naar een zondags ommetje. Ook is er, langs de verharde paden en bakstenen terrassen, altijd wel iets wat de nieuwsgierigheid prikkelt van de jongste bezoekers.

KUNSTRROUTE

Zwervend over paden en langs waterpartijen wordt de aandacht soms subtiel afgeleid van het natuurschoon. De bakstenen open haard is een echte blikvanger en verspreid door de tuin staan beeldhouwwerken. De Botanische Tuin Kerkrade ligt dan ook op het pad van de grensoverschrijdende Eurode Kunstroute.

NATIONALE PLANTENCOLLECTIE

“Botanische Tuin Kerkrade is in 1939 ontworpen als Engelse landschapstuin, door de bekende tuin- en landschapsarchitect John Bergmans”, vertelt directeur Hans Leerschool. “De tuin is aangesloten bij de Stichting Nationale Plantencollectie en herbergt 195 plantenfamilies die uiteenvallen in 2.700 soorten.”

NOSTALGISCH

Stijlvol strak en tegelijk nostalgisch, dat zijn de buitenterassen en borders van de tuin. Rustiek baksteen is smaakvol afgekaderd met elementen van Belgisch en Chinees hardsteen. De sierlijke vormen van het gietijzeren zitmeubilair completeren de band met het verleden.

UITSTRALING

“Straatbakstenen zijn perfect herbruikbaar, hebben een warme, authentieke uitstraling en behouden hun kleur. Sterker nog, bakstenen worden alleen maar mooier naarmate ze langer liggen.”

WINTERTUIN

Ook in de wintertuin wordt de sfeer bepaald door gebakken klinkerwerk. Samen met het meubilair in retro-stijl vormt dit een harmonieus geheel dat naadloos past in de groene omgeving. Een fijne plek voor bezoekers die hier van een kop koffie genieten als het buiten koud of regenachtig is.

STENEN & GROEN**GLORIERIJK VERLEDEN****Jaren '30 herleven in Botanische Tuin Kerkrade**

In de wijk Terwinselen, ooit vestigingsplaats van de staatsmijn Wilhelmina, ligt de Botanische Tuin Kerkrade. Het weelderige smeedijzeren ornament boven de entree ademt de sfeer van de jaren '20 en '30, de gloriejaren van de Limburgse mijnbouw. Het gebruik van gebakken bestrating versterkt dit gevoel. En dat was precies wat de gemeente Kerkrade voor ogen had toen de Botanische Tuin een aantal jaren geleden werd opgeknapt.

Staatsmijn Wilhelmina was de oudste van de vier Zuid-Limburgse staatsmijnen. De mijn was in bedrijf tussen 1906 en 1969 en bezorgde Terwinselen tientallen jaren werk en welvaart. Van dat laatste getuigen de karakteristieke herenhuizen aan de Sint Hubertuslaan, waaraan ook de in opdracht van de Staatsmijnen in 1939 aangelegde Botanische Tuin Kerkrade ligt. Bij de modernisering van het rioolsysteem en het wegdek van de wijk nam de gemeente Kerkrade ook de Botanische Tuin mee.

RUSTIEK

Als projectleider Openbare Ruimte bij de gemeente Kerkrade was Wim Bosten nauw betrokken bij de reconstructie van de Botanische Tuin, de Sint Hubertuslaan en omgeving. Volgens Bosten wilde de gemeente de rustieke uitstraling van de wijk tegen elke prijs behouden, zelfs bevorderen. “Tegelijkertijd wilden we daarbij zoveel mogelijk gebruik maken van duurzame materialen”, aldus Bosten. “De keuze viel daarom al snel op gebakken bestrating.”

THUISHAVEN

Botanische Tuin Kerkrade is een ‘niet-universitaire’ tuin. Of te wel: een botanische tuin met een ‘ten dienste van het publiek’ bijeengebrachte verzameling in- en uitheemse gewassen. De Botanische Tuin heeft een grote collectie dennen en ceders en richt zich, net als andere Nederlandse botanische tuinen, meer en meer op bedreigde flora. Zo groeien in de kassen honderden plantensoorten van het eiland Madagaskar en is de Kerkraadse tuin een veilige thuishaven voor zeldzame soorten uit de eigen omgeving, zoals kalkgraslandflora.

HARMONIE

De Botanische Tuin bestaat sinds de werkzaamheden uit twee delen. Om de tuin aantrekkelijker te maken voor het publiek, besloot de gemeente de kassa te verplaatsen van de ingang aan de Sint Hubertuslaan naar het gedeelte met de kassen en proeftuinen. Wim Bosten: “Een groot deel van de tuin is hierdoor gratis toegankelijk. Bijvoorbeeld voor wandelaars, die na een ommetje een kop koffie willen drinken op het terras bij het theehuis.”

BOTANISCHE TUIN, KERKRADE

OPDRACHTGEVER: GEMEENTE KERKRADE EN BOTANISCHE TUIN KERKRADE

ONTWERP: DE HEERENHOF, MAASTRICHT

PRODUCT: STRENGPERS WAALFORMAAT, ORANJE/ROOD GENUANCEERD, HALFSTEENSVERBAND

FORUM

In 'Forum' reageren opinieleiders en bestuurders op het gebied van ruimtelijke inrichting op een actuele, prikkelende stelling.

STELLING

‘Vormt de economische crisis een kans of een bedreiging voor investeringen in de kwaliteit van de buitenruimte?’

De huidige economische crisis treft alle gebieden van de maatschappij. De overheid bezuinigt en ontwikkelaars beperken hun investeringen in de buitenruimte. Maar de economische crisis biedt ook kansen voor de kwaliteit van de buitenruimte. Zij dwingt ons tot nadenken over creatieve oplossingen en meer aandacht voor duurzaam materiaalgebruik. We legden de stelling aan enkele experts voor: vormt de economische crisis een kans of een bedreiging voor investeringen in de kwaliteit van de buitenruimte?

Freek Ossel

Wethouder Wonen en Wijken, Openbare Ruimte en Groen van de gemeente Amsterdam

Standaardisatie met kwaliteit en vice versa

“De stad heeft maar één optie en dat is van de crisis een kans te maken. Amsterdam zal dat doen door een paar ingezette lijnen versneld door te trekken. Ten eerste is dat de invoering van de zogenaamde Puccini-methode die standaarddetails en -materialen beoogt voor de hele stad. De standaardisatie leidt tot kostenbesparingen en daarmee is behoud van een hoge kwaliteit mogelijk. Een rustig beeld, duurzaam, goed te beheren en met maximale meervoudigheid in gebruik zijn de uitgangspunten van het beleid.

Daarnaast heeft Amsterdam de afgelopen twee decennia veel geïnvesteerd in de openbare ruimte. En met behoorlijk succes. Een aantal in het oog springende voorbeelden: de IJ-oeveren en IJburg, de grachtengordel, de Dam, het Rembrandtplein en een aanzet tot de Zuidas. Het Westerpark is een opvallende toevoeging met een landelijke uitstraling en buurtpleinen als het Java-plein, Kastanjeplein of Boniplein betekenen veel voor omwonenden. De investeringen spelen in op een intensiever gebruik van de buitenruimte; een gevolg van het populairder worden van de stad als plek om te wonen en te werken. Er is een nauwe samenhang tussen de kwaliteit van de inrichting en de manier waarop de openbare ruimte wordt

gebruikt. Sociale interactie, die voor een deel plaatsvindt in de buitenruimte, is essentieel voor het recente succes van Amsterdam.

De openbare ruimte in een stad als Amsterdam is als een maatpak. Alles moet kloppen, zodat het hele traject van ontwerp tot uitvoering zo goed mogelijk verloopt. Met een resultaat dat onderhouden kan worden zonder honderden verschillende stenen, verlichtingsarmaturen en straatkolken in voorraad te houden. ‘Standaardisatie met kwaliteit’ is dus ook ‘kwaliteit door standaardisatie’. De crisis is zeker een kans. Overbodige zelfexpressie maakt plaats voor gezamenlijk beleefde nuchterheid. Daarom geloof ik dat de crisis een positief effect zal hebben op de kwaliteit van de buitenruimte in Amsterdam. Doordat de investeringen tijdelijk minder worden, zal het ‘vrijheid-blijheid’ voor de ontwerpers wellicht wat verminderen ten gunste van het beeld van de stad als geheel. Daar ben ik uiteindelijk verantwoordelijk voor.” >

'Vormt de economische crisis een kans of een bedreiging voor investeringen in de kwaliteit van de buitenruimte?'

Peter van der Gugten
Algemeen directeur Proper-Stok Ontwikkelaars

Nieuwe vormen van samenwerking zoeken

“Een financiële crisis leidt, zo leert de geschiedenis, altijd tot heroverweging, bijstelling van kaders en uiteindelijk tot nieuwe creativiteit. Zo kan je dus stellen dat elke crisis ook weer nieuwe kansen biedt. Maar ja, als een crisis zoals we nu hebben ook nog gepaard gaat met een enorme bezuinigingsoperatie van de kant van de overheden, dan ga je je wel afvragen of de bedreigingen niet de overhand krijgen. Ik merk nu bijna elke dag dat gemeenten serieus werk maken van prioritering van projecten en een focus van investeringen. Op zich natuurlijk geen onlogische werkwijze als er 20 of 30 procent bezuinigd moet worden op de gemeentelijke begroting.

Toch komt het volgens mij juist nu aan op professioneel opdrachtgeverschap en een gedegen visie op de stad of gebouwde omgeving. Een weiland nog even laten liggen en de ontwikkeling naar de toekomst verschuiven (tenzij dit echt financiën genereert voor nieuwe investeringen) is wellicht verstandig, maar niet meer investeren in de bestaande omgeving is zelfs onverstandig naar mijn mening.

Investeren in infrastructuur en openbare ruimte is een beproefd model om nieuwe investeringen

vanuit de markt te faciliteren en te genereren. Dat dit met verstand van zaken moet gebeuren is logisch, maar nog niet altijd gebruikelijk. De voorbeelden van verkeerde investeringen zijn legio, maar wellicht leidt de crisis wel tot een bewustwording van de noodzaak om zuinig met maatschappelijk geld om te gaan. Je kan het nu eenmaal maar één keer uitgeven. Ik ben ervan overtuigd dat nieuwe samenwerkingsvormen noodzakelijk zijn om deze crisis te lijf te gaan. Daar is veel expertise en creativiteit voor nodig. Vakkennis gecombineerd met vernieuwende ontwikkelingsstrategieën moet de nieuwe richting gaan bepalen.

Investeren in de openbare ruimte en daaraan gekoppeld goed beheer en goed onderhoud straalt optimisme uit en geloof in een herstel van de economie. Ik weet zeker dat het laten verpauperen van het openbaar gebied op korte termijn een herstel op langere termijn veel ingewikkelder zal maken. Met alle negatieve gevolgen van dien, zoals het afhaken van investeerders en een afnemend vertrouwen van onze burgers in de politiek.”

Willem Vermeend

Hoogleraar Europees fiscaal recht en fiscale economie aan de Universiteit Maastricht, voormalig Nederlands Tweede Kamerlid, staatssecretaris en minister

Creatieve oplossingen verzinnen

“De crisis biedt zeker kansen. De huidige situatie dwingt tot creatief nadenken over oplossingen op allerlei gebied. Ook waar het de openbare ruimte betreft. Voorheen kon je vrij eenvoudig aankloppen bij de overheid voor subsidie, maar met de komende bezuinigingen heeft het niet zoveel zin meer om naar Den Haag te bellen.

Een beetje tegenwind kan echter heel verfrissend werken. Mensen verzinnen creatieve oplossingen en vinden elkaar in nieuwe vormen van samenwerking, zoals in publiek-private constructies tussen gemeenten en provincies aan de ene kant en bedrijven aan de andere kant.

DUURZAAM INVESTEREN

Innovatieve contractsmodellen waarbij een bouwer tevens verantwoordelijk wordt voor meer dan alleen de nieuwbouwfase bestaan al langer. Deze zgn. DBFM-contracten kenmerken zich door een integraliteit van ontwerp, bouw, financiering en onderhoud en vinden vaak toepassing in publiek-private samenwerkingen. Van deze contractsmodellen zijn te onderscheiden de rekenmodellen die Vermeend bedoelt. Die modellen gaan uit van de zgn. Life-Cycle Costing. Daarbij gaat het om ontwerpalternatieven die aan de hand van een rekenmodel worden beoordeeld op kosten over de feitelijke levensduur (investering, beheer, onderhoud en sloop). De inschatting van de kosten over deze levensduur van een object is zeer complex, mede doordat vaak het zicht ontbreekt op

Het economische klimaat hoeft ook zeker niet ten koste te gaan van kwaliteit en duurzaamheid. Kijk bijvoorbeeld naar de bouw, een sector die het behoorlijk te verduren heeft gehad. De productie is laag, maar het loont daar wel om duurzaam te bouwen in de vorm van energieneutrale of energieplus woningen. Die investeringen leveren op den duur meer op. **Ik pleit dan ook juist nu voor nieuwe rekenmodellen waarin oog is voor de lange termijn en de forse besparingen die later bereikt kunnen worden met huidige investeringen in kwaliteit en duurzaamheid.**”

de werkelijke en toekomstige kostensoorten gedurende de levenscyclus. Voor zover bekend zijn er dan ook nog weinig modellen. Toch is de straatbaksteen-industrie voorstander van het principe van life cycle costing omdat het bij een aanschaf van gebakken straatwerk ook de maatschappelijke baten (negatieve kosten) zichtbaar maakt. Denk daarbij aan de opbrengst voor natuur en rivierveiligheid door kleiwinning in de Nederlandse uiterwaarden, de bewezen lange levensduur (tot 125 jaar) zonder onderhoudsnoodzaak en een nagenoeg volledig hergebruik van de straatbaksteen. Het bij de aanschaf betrekken en economisch waarderen van deze ‘assets’ betekent slim invulling geven aan duurzaam investeren in de kwaliteit van de buitenruimte. ■

Een goede aansluiting op de omgeving, dat is waar de nieuwbouwwijken in deze aflevering voor staan. Nieuwland-Oost is een gloednieuwe woonwijk met een historisch tintje, passend bij vestingsstad Brielle. Het kleinschalige project Binnenwei sluit mooi aan bij het rustieke en landelijke karakter van Loo.

[13]

STRAAT BAKSTEEN IN NIEUW BOUW WIJKEN

Nieuwland-Oost: historisch tintje in een gloednieuwe woonwijk

Brielle kreeg in 1330 stadsrechten. Een wandeling door het centrum van deze Zuidhollandse vestingstad is een wandeling door de historie. Bastions, twee poorten, het kruithuis, een brede gracht: de oude vesting maakt de geschiedenis van dit stadje tastbaar. Maar de historische sfeer beperkt zich niet tot het oude centrum. Iets verderop, ten zuidoosten van de vesting, ligt de nieuwe Brielse woonwijk Nieuwland-Oost.

Er staan ruim 450 woningen gepland, in het project Nieuwland-Oost. De eerste huizen zijn inmiddels opgeleverd. Eind 2011 moet alles klaar zijn. Bijzonder aan Nieuwland-Oost is dat de wijk gloednieuw is, maar er tóch een historische sfeer hangt. De nieuwe woonwijk is namelijk een soort vestingstad, compleet met wal en omgeven door water. Ook zijn de woningen en appartementen geïnspireerd door de historische panden in het oude centrum van Brielle. “Er is veel variatie in de wijk. De woningen hebben allemaal verschillende gevels – denk bijvoorbeeld aan kopgevels – en verschillende kleuren. Verder zijn veel huizen gebouwd met kwalitatief hoogwaardige handgevormde bakstenen. En daarnaast is er veel groen en veel open ruimte. De sfeer in Nieuwland-Oost lijkt hierdoor echt op die in de oude vesting”, vertelt Aad de Ronde, hoofd Afdeling beheer openbare ruimte van de gemeente.

OUDE STRAATJES

Een belangrijke voorwaarde was dat de bestrating in Nieuwland-Oost zou bijdragen aan de kwalitatief hoogwaardige uitstraling én de historische sfeer in de wijk. De keus voor straatbaksteen was snel gemaakt. Een programma van

eisen hielp vervolgens bij de selectie van de juiste leverancier en de juiste stenen. Uiteindelijk viel de keus op een roodbruine baksteen voor de rijbaan, een wat rodere baksteen voor de parkeervakken, een gele baksteen voor de trottoirs en zwarte trottoirbanden om de chique ‘ouderwetse’ uitstraling compleet te maken. Binnen deze nieuwe vestingstad dus geen betonnen wegen. “Straatbaksteen past beter bij de historische uitstraling. En beton kan qua levensduur echt niet tippen aan gebakken materiaal”, vindt Leo den Braber, opzichter Beheer en Onderhoud van de gemeente. “In het oude centrum van Brielle liggen straatbakstenen van meer dan honderd jaar oud. Ze hebben veel te lijden, maar ze functioneren nog perfect, dit in tegenstelling tot de betonnen straten die sneller verouderen.” Den Braber verwacht dat de 20.000 m² klinkers in Nieuwland-Oost in de toekomst qua uitstraling perfect zullen blijven. Ook verwacht hij veel van de kleurvastheid. “De kleurvastheid van straatbakstenen is heel hoog. Over een aantal jaar zijn de trottoirs in Nieuwland-Oost echt nog gewoon geel.”

Project Uitbreidingsgebied Nieuwland-Oost | Locatie Brielle, gemeente Brielle | Opdrachtgever gemeente Brielle | Ontwerp Stedenbouwkundig ontwerp bureau Wissing | Projectrealisatie Adriaan van Erk projecten | Product Dikformaat, geel en rood-paars genuanceerd

Straatbakstenen dragen bij aan de kwalitatief hoge uitstraling én de historische sfeer.

Binnenwei: nieuwbouw met een dorps karakter

Loo is een dorpsgemeenschap van circa duizend inwoners, ten zuidwesten van het Gelderse Duiven. Rustiek, landelijk, gelegen aan de dijk, groen en ruim van opzet zijn treffende karakteristieken. Nieuwbouwproject Binnenwei sluit nauw aan bij de typische kenmerken van dit fraaie dorp.

De oorspronkelijke nederzettingen waaruit Loo is ontstaan, waren gelegen op oeverwallen en rivierduinen langs wat tegenwoordig het Pannerdensch Kanaal (Nederrijn) is. In de huidige vorm van het dorp is die ontstaansgeschiedenis nog steeds duidelijk zichtbaar. Twee wegen (Loostraat en Husselarijstraat), deels hoger gelegen, ontsluiten Loo als de twee lange zijden van een driehoek. Hierlangs heeft zich de historische lintbebouwing ontwikkeld die zo karakteristiek is voor het dorp. De korte zijde van de driehoek wordt gevormd door de Loodijk. De nieuwbouwwijk Binnenwei bestaat uit zo'n vijftig woningen, gelegen tussen beide ontsluitingswegen, de dijk en de zuidrand van de oorspronkelijke bebouwing.

WAARDEVOL DORPSGEZICHT

“Loo is een van de mooiste dorpen in de gemeente”, meent Eef van Koppenhagen, stedenbouwkundige van de gemeenten Duiven. “Het heeft een uniek en waardevol dorpsgezicht. Dat moet je niet verstoren, maar juist mooi aanvullen.” Vijftig nieuwe woningen in een dorp van circa duizend inwoners lijkt fors, maar de behoefte komt grotendeels vanuit het dorp zelf. Kinderen van bewoners die gaan trouwen, willen een eigen huis in Loo. Ook is er vraag naar huur- en

Straatbakstenen geven Loo een dorps-
en ambachtelijke uitstraling.

seniorenwoningen. De invulling van de wijk en de verschillende woningtypen voldoen uiteraard aan de eisen van het door de gemeente opgestelde bestemmingsplan en daaraan gekoppelde beeldkwaliteitsplan, en waarborgen daarmee een goede aansluiting bij de dorpskarakteristieken.

SPANNEND EN INGETOGEN

“Er is heel bewust gekozen voor een dorps uitstraling”, aldus Van Koppenhagen. “Elementen daarvan vind je terug in de woningen en in het straatbeeld. Dus geen betonbanden in de straten, maar rollagen als opsluiting van gebakken materiaal. Dat is deels vanuit nostalgische redenen, maar ook vanuit de eerlijkheid van het materiaal. Daarnaast kun je denken aan de streekeigen groene hagen en de ruime verkaveling. Ieder huis heeft een eigen tuin en de ruime opzet garandeert de typische doorkijkjes op het omliggende landschap.” Ook voor het vloerbeeld is een dorps, ambachtelijke uitstraling gekozen: alles bestaat uit gebakken straatstenen. “In zo'n dorps sfeer, met een fijne detaillering in ontwerp, moet je geen asfalt toepassen. We hebben veel verschillende formaten klinkers gebruikt, maar slechts één hoofdkleur: donkerrood. Zo ontstaat een spannend en toch ingetogen beeld.” ■

Project Binnenwei | Locatie Loo, gemeente Duiven | Opdrachtgever gemeente Duiven | Ontwerp Gemeente Duiven, afdeling stedenbouw | Projectrealisatie Woningcorporatie Vivare Duiven en particulieren | Product Tegel, zwart en oranje en dikformaat en waalformaat, rood

TERUG VAN WEGGEWEEST

De meeste mensen zullen de straatbaksteen alleen kennen in het klassieke langwerpige formaat. Maar het tegelformaat is ook een echte klassieker, die bijvoorbeeld al werd gebruikt in Romeinse wegen en pleinen. En sinds kort is dit formaat weer terug, zodat de toepassingsmogelijkheden van de straatbaksteen nog groter zijn. Variatie in vorm doet bestraten...

“Uniek dorpsgezicht niet verstoren,
maar mooi aanvullen”

DE BESTE ARGUMENTEN STAAN OOK ONLINE

www.straatbaksteen.nl biedt professionals en consumenten alle mogelijke informatie over het gebruik van straatbaksteen. Van producteigenschappen tot voordelen, van toepassingsmogelijkheden tot praktische adviezen – de website geldt als bron van informatie én inspiratie voor professionals werkzaam in de openbare ruimte. Bovendien kunt u online alle nummers van Contour teruglezen.

www.straatbaksteen.nl

OVER SPS

De **Stichting Promotie Straatbaksteen** (SPS) heeft als doel het bevorderen van een kwalitatief en kwantitatief goede toepassing van straatbaksteen, een en ander in het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde omgeving.

Fabrikanten:

CRH Clay Solutions - www.crhclaysolutions.nl

Wienerberger - www.terca-sstraatbakstenen.nl

Vandersanden - www.vandersanden.com

